

Teresa Kutajczyk, OKE w Gdańsku
dr Radosław Sterczyński, SWPS Wydział Zamiejscowy w Sopocie

Wykorzystanie wyników egzaminacyjnych w ewaluacji kształcenia humanistycznego gimnazjalistów

Wstęp

Przedstawiony materiał stanowi przykład wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych w ewaluacji edukacji szkolnej. Dotyczy on analizy efektywności kształcenia czytania i pisania w gimnazjach zlokalizowanych w dwóch województwach: kujawsko-pomorskim i pomorskim. Stawiamy w nim tezę, że ogólna efektywność kształcenia humanistycznego na III etapie edukacji jest zdeterminowana efektywnością kształcenia pisania. Za wskaźnik efektywności kształcenia przyjmujemy wartość dodaną określoną na podstawie wyników egzaminu przeprowadzonego w ostatniej klasie gimnazjum i sprawdzianu przeprowadzonego w ostatniej klasie szkoły podstawowej.

Do analizy efektywności kształcenia humanistycznego gimnazjalistów skłoniło nas zaobserwowanie niższych wskaźników tzw. edukacyjnej wartości dodanej¹ (EWD) w części humanistycznej (EWD_{GH}) niż w części matematyczno-przyrodniczej (EWD_{GM}) egzaminu gimnazjalnego w województwie pomorskim. Ponadto zauważyliśmy większe niż w kraju różnice poziomów wykonania zadań w dwóch badanych testami humanistycznymi obszarach²: *czytanie i odbiór tekstów kultury (czytanie)* i *tworzenie własnego tekstu (pisanie)*. Pokrywa się to z wynikami ostatniego badania PISA w dziedzinie *czytanie i interpretacja*, które dowiodły, że uczniom najwięcej trudności sprawiały zadania wymagające dokonania operacji na tekstach o różnorodnej strukturze, a także zauważenia i opisanie relacji pomiędzy formą tekstu a jego treścią (raport PISA 2009). Wyniki tego badania wykazały też, że polscy gimnazjaliści znacząco poprawili wyniki w czytaniu, ale jednym z czynników różnicujących ich osiągnięcia w tej domenie umiejętności okazała się płeć³.

Sformułowaliśmy ogólną **hipotezę**: Przyczyną niskiej EWD_{GH} jest zaniedbanie obszaru *pisanie*.

¹ dokładniej – egzaminacyjnej wartości dodanej (przyrostu osiągnięć uczniów badanych na koniec II i III etapu edukacyjnego)

² W niniejszym materiale dla uproszczenia i przez analogię do nazw odpowiednich obszarów umiejętności badanych na sprawdzianie przeprowadzonym w klasie VI szkoły podstawowej przyjęto terminy skrótowe *czytanie* i *pisanie*.

³ Wśród uczniów, którzy wykonali natrudniejsze zadania było dwukrotnie więcej dziewcząt niż chłopców; w Polsce różnica wyników dziewcząt i chłopców wyniosła 50 pkt i okazała się większa niż w krajach OECD (40 pkt). Ponadto w Polsce w latach 2000-2009 dziewczęta poprawiły wynik testu badającego umiejętności czytania o 28 pkt, a chłopcy tylko o 14 pkt.

Wyodrębniliśmy następujące **czynniki**:

- obszar umiejętności ucznia (*czytanie i pisanie*)
- zurbanizowanie obszaru zamieszkania ucznia (lokalizacja gimnazjum)
- poziom osiągnięć, z jakimi uczeń rozpoczyna naukę w gimnazjum (wyniki sprawdzianu przeprowadzonego w klasie VI szkoły podstawowej)
- efektywność kształcenia humanistycznego w gimnazjum
- płeć ucznia.

Obszar umiejętności ucznia

W celu porównania przyrostu osiągnięć uczniów w obszarach *czytanie i pisanie*, obliczyliśmy analogiczny do EWD_{GH} wskaźnik przyrostu umiejętności w każdym z dwóch wyróżnionych obszarów. W obliczeniach wykorzystaliśmy zaproponowany przez prof. B. Niemierkę wzór na wskaźnik EWD_{GH} wyrażony w równoważnikach klasy szkolnej (RK), tzn. w latach i miesiącach uczenia się (Niemierko B., 2009) oraz wyniki sprawdzianu 2007 i części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego 2010 w obszarach *czytanie i pisanie*⁴.

Prezentowane dane dotyczą próby liczącej **42 767 uczniów** szkół z terenu działania OKE w Gdańsku, których wyniki sprawdzianu w 2007 roku i egzaminu gimnazjalnego w 2010 roku można było połączyć. Wśród nich uczniowie z województwa kujawsko-pomorskiego stanowili 49,5%, a z województwa pomorskiego – 50,5%. Współczynnik korelacji Pearsona pomiędzy wykorzystanymi do obliczenia przyrostów osiągnięć wynikami sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego w obszarze *czytanie* wynosi 0,587, a w obszarze *pisanie* – 0,531 (obie korelacje są istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$).

Tabela poniżej zawiera obliczone wartości wskaźników EWD w obszarach *czytanie i pisanie* w okręgu⁵.

Tabela 1. Wskaźniki EWD wraz z 95% przedziałami ufności w obszarach *czytanie i pisanie*

EWD	Woj. kujawsko-pomorskie		Woj. pomorskie		Okręg	
	<i>czytanie</i>	<i>pisanie</i>	<i>czytanie</i>	<i>pisanie</i>	<i>czytanie</i>	<i>pisanie</i>
M	3,00	3,03	3,00	2,97	3,00	3,00
Granica dolna	2,98	3,01	2,99	2,96	2,99	2,99
Granica górna	3,02	3,04	3,02	2,99	3,01	3,01

Uzyskane wyniki potwierdziły przypuszczenie, że różnica wartości wskaźników przyrostów osiągnięć humanistycznych gimnazjalistów z porównywanych województw dotyczy umiejętności z obszaru *pisanie*.

⁴ Ze względu na brak potrzebnych do obliczeń parametrów statystycznych dla kraju posłużyliśmy się parametrami statystycznymi dla okręgu (województwa kujawsko-pomorskie i pomorskie razem). W wypadku *czytania i pisanie* RK stanowią jednostki umowne.

⁵ N – liczebność, M – średnia, granice dotyczą 95% przedziału ufności dla średniej

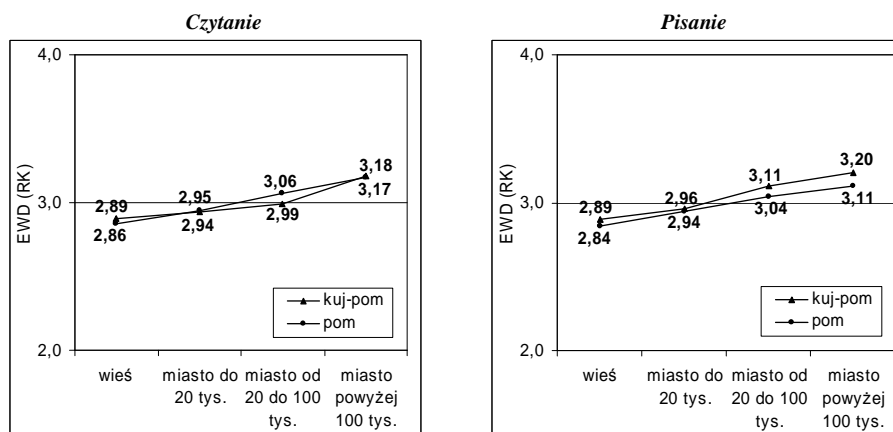
Zurbanizowanie obszaru zamieszkania ucznia

W celu sprawdzenia hipotezy dotyczącej roli wielkich miast w kształtowaniu dysproporcji efektywności kształcenia humanistycznego między województwami w okręgu, porównaliśmy wskaźniki EWD_{GH} szkół zlokalizowanych w różnej wielkości miejscowościach (tabela 2.).

Tabela 2. Parametry statystyczne EWD_{GH} z uwzględnieniem lokalizacji szkoły

Parametr statystyczny	Woj. kujawsko-pomorskie				Woj. pomorskie			
	wsie	miasta do 20 tys.	miasta od 20 do 100 tys.	miasta powyżej 100 tys.	wsie	miasta do 20 tys.	miasta od 20 do 100 tys.	miasta powyżej 100 tys.
N	7035	5131	2836	6169	7579	3555	4914	5548
M	2,85	2,85	2,91	3,00	2,82	2,86	2,88	2,88
Granica dolna	2,83	2,82	2,88	2,98	2,80	2,83	2,85	2,86
Granica górna	2,87	2,87	2,94	3,02	2,84	2,89	2,90	2,91

Wyniki porównania wskazują, że różnica efektywności kształcenia humanistycznego między województwami występuje jedynie w **wielkich miastach**. Wyniki na wsiach oraz w miastach do 100 tys. mieszkańców nie różnią się. Analogicznie porównaliśmy wskaźniki przyrostu umiejętności w obszarach *czytanie* i *pisanie* (wykresy poniżej).

Rys. 1. Wskaźniki EWD w obszarach *czytanie* i *pisanie* z uwzględnieniem lokalizacji szkoły

Poziom osiągnięć, z jakimi uczeń rozpoczyna naukę w gimnazjum

W tabeli 3. porównaliśmy wskaźniki efektywności kształcenia w obszarach *czytanie* i *pisanie* uczniów, których wyniki sprawdzianu w klasie VI szkoły podstawowej były niskie, średnie lub wysokie. Wraz ze wzrostem poziomu osiągnięć uczniów „na wejściu” w obu obszarach rośnie efektywność ich kształcenia. Jednocześnie zwiększa się dystans między województwami w efektywności kształcenia w *pisaniu*.

Tabela 3. Wskaźniki EWD wraz z 95% przedziałami ufności w obszarach *czytanie i pisanie* z uwzględnieniem osiągnięć na wejściu

EWD		Woj. kujawsko-pomorskie			Woj. pomorskie		
		niskie	średnie	wysokie	niskie	średnie	wysokie
Czytanie	M	2,51	3,00	3,46	2,49	3,01	3,47
	Granica dolna	2,47	2,98	3,43	2,45	2,99	3,44
	Granica górna	2,55	3,02	3,48	2,53	3,03	3,49
Pisanie	M	2,44	3,03	3,58	2,43	2,98	3,46
	Granica dolna	2,41	3,01	3,55	2,40	2,96	3,43
	Granica górna	2,47	3,05	3,62	2,47	3,00	3,49

Uznaliśmy, że warto przeanalizować rozkłady liczby uczniów w szkołach różniących się pod względem średniego wyniku uczniów ze sprawdzianu w klasie VI szkoły podstawowej (RK_{SP}) oraz przyrostu ich osiągnięć humanistycznych w gimnazjum (EWD_{GH} szkoły). Dane zawiera tabela 4.

Szkoły zróżnicowaliśmy w oparciu o wartości średnie wskaźników EWD_{GH} i RK_{SP} . Dla RK_{SP} wartość kryterialna wynosi 6. Za szkoły o wysokich wskaźnikach RK_{SP} uznaliśmy te, których 95% przedział ufności dla średniej RK_{SP} uczniów przyjętych do klas I w 2007 roku przewyższał wartość 6. Szkoły, których 95% przedział ufności dla średniej RK_{SP} uczniów przyjętych do klas I mieścił się poniżej wartości 6, uznaliśmy za szkoły o niskich wskaźnikach RK_{SP} . Trzecią grupę stanowiły szkoły, których 95% przedział ufności dla średniej RK_{SP} uczniów przyjętych do klas I zawierał wartość 6. Analogicznie podzieliliśmy szkoły ze względu na wartości wskaźnika EWD_{GH} , przy czym poziomem odniesienia jest wartość 3 RK.

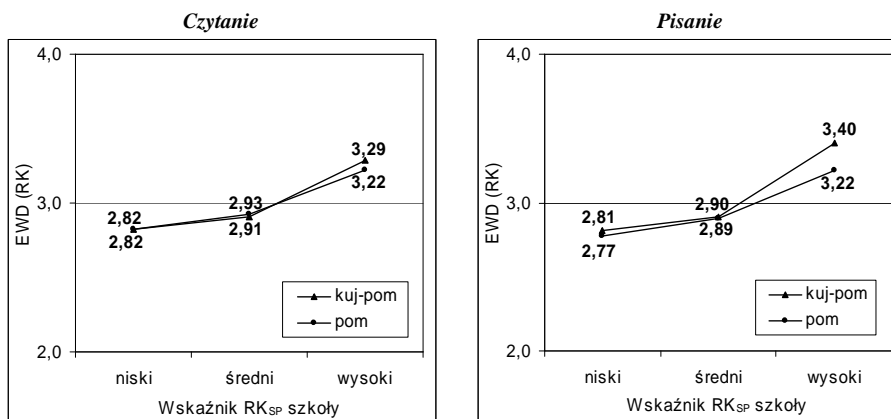
Tabela 4. Rozkłady liczebności uczniów z uwzględnieniem wskaźników RK_{SP} i EWD_{GH}

EWD_{GH} szkoły	Woj. kujawsko-pomorskie – RK_{SP} szkoły			Woj. pomorskie – RK_{SP} szkoły		
	niski	średni	wysoki	niski	średni	wysoki
niskie	6,7%	8,1%	25,5%	21,5%	4,1%	13,2%
średnie	8,7%	11,6%	26,8%	21,2%	15,7%	18,1%
wysokie	2,2%	2,3%	1,7%	1,7%	8,5%	2,2%
Ogółem	17,7%	22,1%	54,0%	44,5%	28,3%	33,5%

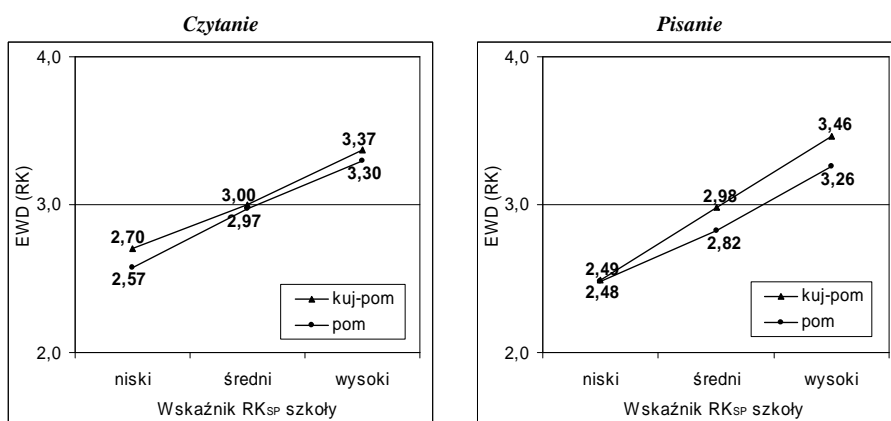
Powyższe rozkłady pokazują, że w województwie pomorskim niewielu uczniów (około 2%) uczyło się w gimnazjach o wysokich wskaźnikach RK_{SP} i EWD_{GH} . Zaobserwowano to również w dużych miastach (Trójmiasto), gdzie takich uczniów było około 4%⁶.

Wykresy na rysunkach 2. i 3. ilustrują zróżnicowanie wskaźników przyrostów osiągnięć gimnazjalistów w obszarach *czytanie i pisanie* z uwzględnieniem poziomów osiągnięć uczniów na wejściu (średniego RK_{SP} szkoły).

⁶ W ostatnich latach nasila się polaryzacja gimnazjów wielkomiejskich ze względu na wyniki egzaminów zewnętrznych (Dolata R., 2010).

Rys. 2. Średnie wskaźniki EWD w obszarach *czytanie* i *pisanie* z uwzględnieniem RK_{SP}

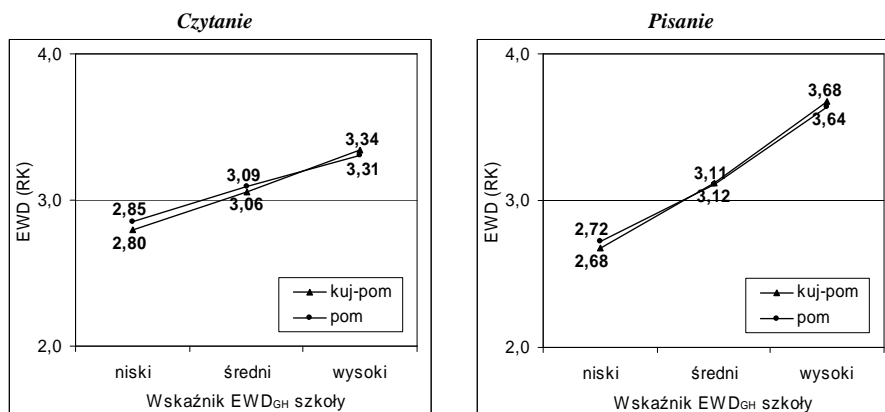

Rys. 3. Średnie wskaźniki EWD w obszarach *czytanie* i *pisanie* w szkołach wielkomiejskich z uwzględnieniem RK_{SP}

Przeprowadzone analizy potwierdziły postawioną hipotezę – uczniowie z województwa pomorskiego uzyskali niższe przyrosty osiągnięć w obszarze *pisanie*. Różnice te dotyczyły przede wszystkim dużych miast i uczniów o wysokich osiągnięciach edukacyjnych u progu gimnazjum.

Efektywność kształcenia humanistycznego w gimnazjum

Efektywność kształcenia w obszarach *czytanie* i *pisanie* z uwzględnieniem efektywności kształcenia humanistycznego (EWD_{GH} szkoły) ilustrują wykresy przedstawione na rysunku 4.

Rys. 4. Średnie wskaźniki EWD w obszarach *czytanie* i *pisanie* z uwzględnieniem EWD_{GH}

W szkołach o niższych wskaźnikach EWD_{GH} uzyskano większą efektywność w obszarze *czytanie* niż *pisanie*, zaś w szkołach o wyższych wskaźnikach EWD_{GH} uzyskano większą efektywność w obszarze *pisanie* niż *czytanie*.

W tabeli 5. porównaliśmy przyrosty osiągnięć uczniów w *czytaniu* i *pisaniu* w szkołach różniących się pod względem EWD_{GH}⁷ z uwzględnieniem RK_{SP}.

Tabela 5. Wskaźniki EWD w obszarach *czytanie* i *pisanie* z uwzględnieniem wskaźników RK_{SP} i EWD_{GH} szkoły

EWD		Woj. kuj.-pomorskie – RK _{SP} szkoły			Woj. pomorskie – RK _{SP} szkoły			
		niski	średni	wysoki	niski	średni	wysoki	
Czytanie	M	N	2,64	2,81	3,01	2,62	2,83	3,03
		Ś	2,87	2,99	3,29	2,90	3,00	3,31
		W	3,16	3,11	3,44	3,12	3,17	3,64
	Granica dolna	N	2,57	2,78	2,93	2,56	2,79	2,99
		Ś	2,81	2,96	3,26	2,85	2,97	3,27
		W	3,06	3,00	3,39	3,02	3,06	3,56
	Granica górna	N	2,70	2,84	3,08	2,67	2,86	3,08
		Ś	2,92	3,02	3,33	2,95	3,04	3,34
		W	3,26	3,23	3,48	3,21	3,28	3,71
Pisanie	M	N	2,47	2,70	2,91	2,49	2,69	2,91
		Ś	2,89	3,06	3,35	2,84	3,03	3,37
		W	3,54	3,57	3,74	3,36	3,74	3,87
	Granica dolna	N	2,41	2,67	2,83	2,43	2,65	2,86
		Ś	2,84	3,03	3,31	2,80	3,00	3,33
		W	3,43	3,44	3,68	3,26	3,62	3,77
	Granica górna	N	2,53	2,73	2,98	2,54	2,72	2,95
		Ś	2,94	3,09	3,39	2,89	3,06	3,40
		W	3,64	3,69	3,80	3,46	3,85	3,97

Dane w tabeli wskazują, że wzorzec tempa rozwoju uczniów o różnych umiejętnościach wejściowych jest podobny w obu porównywanych

⁷ N, Ś, W – wskaźnik EWD_{GH} odpowiednio niski, średni, wysoki

województwach. W obu województwach zauważamy większe różnice średniej EWD w obszarze *pisanie* niż w obszarze *czytanie* w zależności od efektywności kształcenia humanistycznego w szkole, przy czym w obszarze *czytanie* największa różnica dotyczy uczniów, którzy mieli wysokie wyniki sprawdzianu w klasie VI szkoły podstawowej.

Efektywność kształcenia w obu obszarach wzrasta wraz ze wzrostem średniego poziomu osiągnięć uczniów na progu gimnazjum i efektywności kształcenia humanistycznego w szkole. W obu województwach jest ona maksymalna w szkołach o wysokich wskaźnikach RK_{SP} i EWD_{GH} .

Do ciekawych wniosków prowadzi porównanie województw pod względem tempa rozwoju (EWD_{GH}) w szkołach przyjmujących uczniów o różnym poziomie umiejętności w różnej wielkości miejscowościach. Wyniki tego porównania zamieściliśmy w poniższej tabeli⁸.

Tabela 6. Wskaźniki EWD_{GH} wraz z 95% przedziałami ufności z uwzględnieniem lokalizacji szkoły i osiągnięć na wejściu

Woj. kujawsko-pomorskie

EWD	Wsie			Miasta do 20 tys.			Miasta od 20 tys. do 100 tys.			Miasta powyżej 100 tys.		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
N	1438	5177	419	1045	3208	875	519	1236	1080	738	1810	3619
M	2,98	2,80	2,88	2,99	2,79	2,91	2,66	2,86	3,08	2,73	2,92	3,10
Granice	2,94	2,78	2,80	2,94	2,75	2,85	2,58	2,81	3,03	2,66	2,88	3,07
	3,03	2,83	2,96	3,05	2,82	2,97	2,73	2,91	3,14	2,80	2,96	3,12

Woj. pomorskie

EWD	Wsie			Miasta do 20 tys.			Miasta od 20 tys. do 100 tys.			Miasta powyżej 100 tys.		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
N	2723	4701	154	1086	1942	525	490	1820	2602	468	1133	3943
M	2,85	2,81	2,69	2,92	2,83	2,83	2,93	2,82	2,91	2,59	2,80	2,94
Granice	2,81	2,78	2,55	2,86	2,79	2,75	2,85	2,78	2,88	2,50	2,74	2,92
	2,88	2,83	2,83	2,97	2,87	2,91	3,01	2,86	2,94	2,67	2,85	2,97

W gimnazjach wiejskich w obu województwach największą efektywność kształcenia humanistycznego zauważamy w gimnazjach „słabych” na wejściu. Może to świadczyć o orientacji działań edukacyjnych na uczniów „słabych” na progu szkoły. Natomiast w województwie pomorskim niska efektywność w szkołach „mocnych” na wejściu może wskazywać na zaniedbanie wspomagania rozwoju uczniów zdolnych.

⁸ I, II, III – odpowiednio niskie, średnie, wysokie wyniki szkół na wejściu (uczniów rozpoczynających naukę w gimnazjum)

Istotną różnicę efektywności nauczania przedmiotów humanistycznych widzimy w gimnazjach wielkomejskich – większą efektywność uzyskali nauczyciele w województwie kujawsko-pomorskim.

Płeć ucznia

Wyjaśnień obserwowanych w województwach różnic efektów kształcenia humanistycznego poszukiwaliśmy również w zróżnicowaniu osiągnięć egzaminacyjnych **dziewcząt i chłopców**. W tym celu porównaliśmy ich przyrosty osiągnięć w zakresie ogólnych umiejętności humanistycznych oraz w rozbiciu na umiejętności w obszarach *czytanie* i *pisanie*.

Poniższa tabela ilustruje różnice wartości wskaźnika EWD_{GH} dziewcząt i chłopców w każdym z województw. W obu województwach dziewczęta uzyskały wyższe wskaźniki EWD_{GH} niż chłopcy.

Tabela 7. Wskaźniki EWD_{GH} wraz z 95% przedziałami ufności z uwzględnieniem płci uczniów

Parametr statystyczny	Woj. kujawsko-pomorskie		Woj. pomorskie	
	dziewczęta	chłopcy	dziewczęta	chłopcy
N	10 818	10 353	10 983	10 613
M	3,01	2,79	2,94	2,77
Granica dolna	2,99	2,77	2,92	2,75
Granica górna	3,02	2,80	2,96	2,78

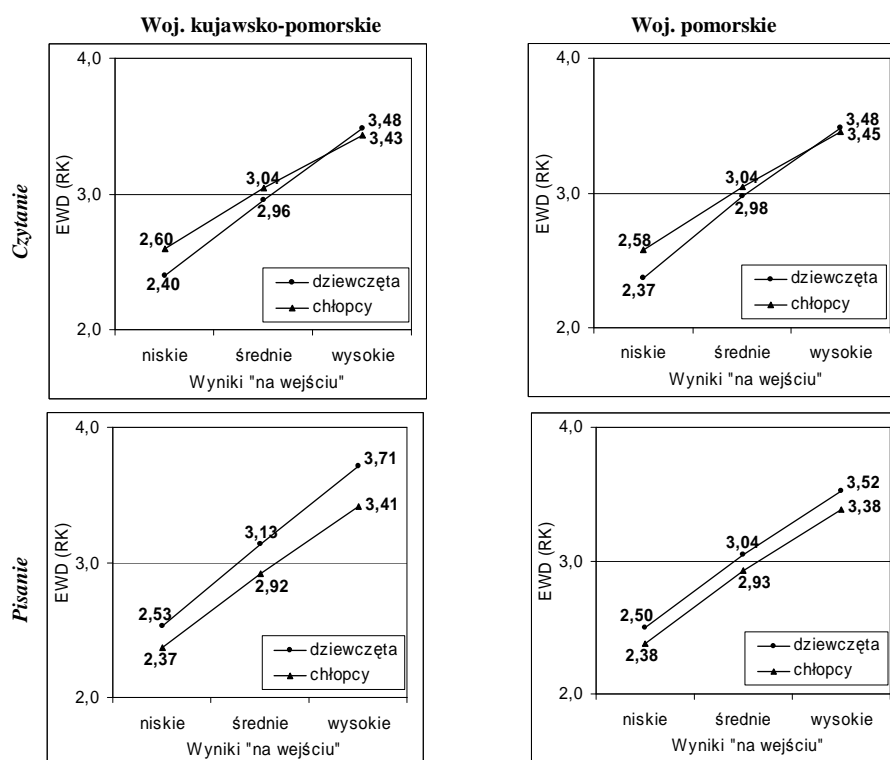
W obu województwach przyrost umiejętności dziewcząt i chłopców w obszarze *czytanie* okazał się podobny (tabela 8.). Natomiast w obszarze *pisanie* dziewczęta uzyskały większy niż chłopcy przyrost umiejętności. Różnica ta jest większa w województwie kujawsko-pomorskim niż w pomorskim. Nasuwającą się interpretacją tej obserwacji jest ogólnie wolniejsze tempo nabywania umiejętności humanistycznych chłopców niż dziewcząt w etapach edukacyjnych II (szkoła podstawowa) i III (gimnazjum)⁹. *Czytanie*, jako umiejętność bardziej elementarna od *pisania* i warunkująca rozwój tej drugiej, jest nabywane jako pierwsze. Można zatem sądzić, że w gimnazjum chłopcy rozwijają umiejętności w obszarze *czytanie* oraz w pewnym stopniu w obszarze *pisanie*, a dziewczęta rozwijają przede wszystkim umiejętności w obszarze *pisanie*.

Tabela 8. Wskaźniki EWD wraz z 95% przedziałami ufności w obszarach *czytanie* i *pisanie* z uwzględnieniem płci uczniów

EWD	Woj. kujawsko-pomorskie				Woj. pomorskie			
	<i>czytanie</i>		<i>pisanie</i>		<i>czytanie</i>		<i>pisanie</i>	
	dziewczęta	chłopcy	dziewczęta	chłopcy	dziewczęta	chłopcy	dziewczęta	chłopcy
M	2,99	3,01	3,17	2,88	2,99	3,01	3,06	2,89
Granica dolna	2,97	2,99	3,14	2,86	2,97	2,99	3,04	2,86
Granica górna	3,01	3,03	3,19	2,91	3,01	3,03	3,08	2,91

⁹ Być może dotyczy to również etapu I (edukacja wczesnoszkolna).

Pośrednim wsparciem powyższej interpretacji jest wzrost różnicy przyrostów umiejętności między dziewczętami a chłopcami towarzyszący zwiększaniu się poziomu osiągnięć edukacyjnych na progu gimnazjum. W obu województwach w grupie uczniów, którzy uzyskali niskie wyniki obserwujemy odwrotną dysproporcję przyrostów umiejętności w obszarach *czytanie* i *pisanie* u dziewcząt niż u chłopców (rysunek 5.).

Rys. 5. Średnie wskaźniki EWD w obszarach *czytanie* i *pisanie* z uwzględnieniem płci uczniów i ich osiągnięć na wejściu

Przyrost umiejętności w obszarze *czytanie* jest większy u chłopców niż u dziewcząt, a przyrost umiejętności w obszarze *pisanie* jest większy u dziewcząt niż u chłopców. Można to interpretować jako kolejne pośrednie potwierdzenie sformułowanej już interpretacji różnicy przyrostów umiejętności w obszarach *czytanie* i *pisanie* u uczniów poszczególnych płci. Uczniowie o niskich umiejętnościach w chwili rozpoczynania nauki w gimnazjum wpisują się w ogólny schemat tempa rozwoju. Dziewczęta mają już prawdopodobnie opanowane umiejętności w obszarze *czytanie*, więc rozwijają się przede wszystkim w obszarze *pisanie*, zaś chłopcy nabywają dopiero umiejętności w obszarze *czytanie*. Jeśli poziom umiejętności

interpretować jako odpowiednik czasu kształcenia (Niemierko, 2009), uczniowie o wyższych umiejętnościach mogą być traktowani jako uczniowie bardziej zaawansowani w rozwijaniu swoich osiągnięć edukacyjnych. Zatem chłopcy o wyższych osiągnięciach mają coraz mniej wynikających z deficytów w obszarze *czytanie* ograniczeń limitujących możliwość rozwoju w obszarze *pisanie*. Stąd wraz ze wzrostem osiągnięć uczniów u progu gimnazjum różnica między dziewczętami a chłopcami w *czytaniu* się zmniejsza. Inaczej jest w wypadku *pisania* – dziewczęta uzyskują większe przyrosty osiągnięć niż chłopcy niezależnie od poziomu osiągnięć na wejściu.

Podsumowanie

Wyniki analizy efektywności kształcenia humanistycznego gimnazjalistów z województw kujawsko-pomorskiego i pomorskiego pozwalają zwrócić uwagę na następujące fakty:

1. Efektywność kształcenia humanistycznego w gimnazjum prawdopodobnie zdeterminowana jest efektywnością kształcenia umiejętności z obszaru *pisanie*.
2. Wartość wskaźnika EWD_{GH} w województwie wiąże się z efektywnością kształcenia humanistycznego gimnazjalistów w dużych miastach, a w szczególności tych z nich, którzy mieli wysokie wyniki ze sprawdzianu w VI klasie szkoły podstawowej.
3. Efektywność kształcenia humanistycznego w szkole jest pozytywnie związana z efektywnością kształcenia uczniów zarówno „słabych”, „średnich”, jak i „mocnych” u progu gimnazjum.
4. Dziewczęta osiągają wyższą niż chłopcy efektywność uczenia się w obszarze *pisanie*. Przekłada się to na ogólną efektywność kształcenia humanistycznego gimnazjalistów.

Przeprowadzona analiza pozwoliła lepiej poznać czynniki efektywności kształcenia humanistycznego w gimnazjach w województwach kujawsko-pomorskim i pomorskim. Zaobserwowane związki warto wziąć pod uwagę, gdy chcemy skutecznie wspierać rozwój uczniów w gimnazjum. Mogą też one stanowić przesłanki do dalszych badań w tym obszarze.

Bibliografia:

1. *Osiągnięcia uczniów kończących szkołę podstawową w roku 2007. Sprawozdanie ze sprawdzianu 2007 oraz Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w roku 2010. Sprawozdanie z egzaminu gimnazjalnego 2010*, CKE, www.cke.edu.pl
2. Niemierko B.: *Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki*, PWN, Warszawa 2009
3. Dolata R., *Cicha rewolucja w polskiej oświacie – proces różnicowania się gimnazjów w dużych miastach* [w:] Kwartalnik EDUKACJA Nr 1 (109), strony: 51-60, IBE, Warszawa 2010

Niniejszy artykuł przygotowano na XVII Konferencję Diagnostyki Edukacyjnej na temat: *Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy*, która odbyła się w Krakowie w dniach 23-25 września 2011 roku. Został on zamieszczony w publikacji z tej konferencji.